

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2019

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 25.

DITAELO

1. Buisa ditaelo ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaane la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba dipotso di le PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikhutshweng tse di boditsweng.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.
5. Lenaanenetefatso le tla go thusa mo tlhophong ya dipotso.
6. Latela ditaelo tse o di neetsweng go tswa mo karolong nngwe le nngwe ka kelotlhoko.
7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.
8. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Metsotso e le masomeamarataro (60) e dirisiwe mo karolong nngwe le nngwe.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlojwa go tlhopha dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI		
Araba potso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.		
POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Morabaraba</i>	35	5
2. <i>Bogosi Kupe</i>	35	8
3. <i>Bodibeng jwa Matlhomola</i>	35	11
KAROLO YA B: TERAMA		
Araba potso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.		
4. <i>Molatswana wa Gaetsho</i>	35	14
5. <i>O laetse jalo</i>	35	17
KAROLO YA C: KGANGKHUTSHWE		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgangkhutshweng.		
6.1 'Mogatsaka o tla nkgopola'	18	20
6.2 'Bonang tsa bopodi'	17	21
KAROLO YA D: POKO		
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.		
7.1 'Bosiela'	18	23
7.2 'Serurubele sa molapo'	17	24

LENAANENETEFATSO

Lebelela lenaanenetefatso le le latelang go bona gore o arabile dipotso tse di tlhokegang:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
C: KGANGKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	
ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.			

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: MORABARABA – SJ Lebethe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

1.1 NOPOLO A

Letsatsi la boitumelo jo bogolo e nnile letsatsi le Morwesi a boang ka lona. Ntshimane o ne a bone lokwalo lo tlhaga go mokapelo, a mmolelela letsatsi le o tla gorogang ka lona. E ne e le Lamatlhatso.	
Letsatsi la Tshipi la bona e le motshegare wa maitsiboa ba le ka fa ga gabo Ntshimane. Batsadi ba gagwe ba ne ba se gona mo gae, a setse le kgaitsadie yo mogolo fela. Kgaitadie o ne a setse a bone gore mosimane o godile.	5
Setshameka-dipolata sa dumaduma mmimo o ratwa ke boobabedi; nako e kete e ka emisiwa gore lebaka le, le se ka la fela. Mogoloe a ba leretse senotsididi le dimonamonenyana. Ba iketla.	10
E rile fa letsatsi le kotama fa godimo ga thabana ya Tsogwe, ba tloga ba goga dinao, ba tshela motlhaba, noka e se na metsi a a elelang, ba leba kwa moseja.	
Ntshimane a tsaya lobakanyana a ise a boe. Mogoloe, kgaitadie, a mo emela. E rile fa a tsena a fitlhela a setse a siamisitse dilalelo.	15
'Morwesi a reng, Ntshi?'	
'Ka eng?' Bakeng sa go mo araba, kgaitadie a tswa a tswelala ka go tlhagisa maikutlo a gagwe mabapi le mosetsana. Mpolelele gore Morwesi fa a ka itse gore o ne o ile toropong le Ntshetsana, o tla reng?'	

- 1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ntshimane le Morwesi ba goletse kwa ...

- A Ga-Rankuwa.
- B Ga-Mosetlha.
- C Madibeng.
- D Madibogo.

(1)

- 1.1.2 Batsadi ba ga Ntshimane ba ne ba ile kwa kae nako e a neng a setse le kgaitadie yo mogolo?

(1)

- 1.1.3 Ditlamorago tsa gore Ntshimane a tseise Ntshetsana tsela ya go ya kwa Rosslyn e nnile dife?

(2)

- 1.1.4 Lebaka legolo le le dirileng gore Mpute a tsamaye le Morwesi kwa Ga-Rankuwa ke lefe?

(2)

- 1.1.5 Goreng Mmakgosi a ne a etse metsamao ya ga Ntshimane le Mmemme tlhoko kwa dikgaisanong tsa mmino wa dikolo? (2)
- 1.1.6 A o ka re Mmakgosi ke motho yo o boikanyego? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.1.7 Ke sephiri sefe se mmaagwe Morwesi a neng a se fitlhetse monna wa gagwe? (2)
- 1.1.8 A fa o ne o le Bontle a o ne o ka tsaya Morwesi jaaka tsala ya nnete? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.1.9 O ithutile eng ka botsadi jwa ga mmaagwe Morwesi? (2)
- 1.1.10 Morero wa padi e ke ofe? (1)

LE**1.2 NOPOLO B**

O rile go kgaogana le mmaagwe Morwesi, Ntshimane a diega pele a tsena kwa gae. O ne a sa diegisiwe ke sepe fa e se go tsamaya a iketlile, mme a sa elelelwe, boboko jwa gagwe bo sila, pelo e tshwenyegile.

Ka moso a tsogela bese e e yang Tshwane go ya go bona ka tsa go boela sekolong. Fa ba tla tswa ka motse ba kopana le bese e nngwe gape. Bakgweetsi ba emisa go fana melaetsanyana. Ntshimane a bona Mpute le Morwesi mo beseng e nngwe. Ga bonala gore bona ga ba mmona kgotsa ba ne ba itira jaaka ba sa mmone. 5

Maitsiboa fa a boa a ya go mmona. A fitlhela rraagwe a le gona mo gae. Puo ya monnamogolo ya se ka ya supa gore o itse sengwe. Ba buabua nakonyana. A tloga a laela. O ne a tlile go ba lekola fela. 10

A fitlhela a mo emetse fa mojako ka kwa ntle. Ba tsamaya go fitlha kwa kgorong, ya nna gona a mmotsang gore o ne a ile kae jaaka e rile maabane a mmatla mosadimogolo a re o mmatla mo go ena.

'... Mpute o mpoleletse gore re tla go fitlhela mo beseng. E rile fa re sa go fitlhele, a nthaya a re e tshwanetse ya bo e go siile. Ra tsamaya, fa re fitlha kwa ga Rabohula ra tsaya terena ya Tshwane. 15

- 1.2.1 Tlhophya karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmule o ne a dira tiro ya ...

- A booki.
B bophodisa.
C borutabana.
D bongaka.

(1)

- 1.2.2 Ntshimane o ne a ikutlwa jang morago ga gore Morwesi a mo itsise fa a ne a tsamaile le Mpute go ya Ga-Rankuwa? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.3 Rraagwe Morwesi o ne a sa itse sepe ka loeto lwa morwadie le Mpute. A se ke ntlha kgotsa ke kakanyo? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.2.4 Ke ka ntlha ya eng Mpute a ne a sa boleelele Ntshimane gore o felegetsa Bontle go ya kwa sekolong? (2)
- 1.2.5 Motshameko wa morabaraba o similotse leng mo pading e? (2)
- 1.2.6 Tihalosa gore go diragetse eng fa Mpute le Morwesi ba se na go tlogela Bontle fa ba ne ba mo felegeditse kwa sekolong. (2)
- 1.2.7 Maitshetlego a padi a bontsha fa ditiragalo e le tsa segompiano. Tshegetsa ka go naya dikao di le PEDI. (2)
- 1.2.8 Tihalosa lebaka le le tlhotlheleditseng gore bana ba sekolo ba tseye loeto lwa go ya kwa Thekong. (2)
- 1.2.9 Padi e, e khutlile jang? (2)
- 1.2.10 Mpute le Morwesi ba ne ba ya kwa kae fa Ntshimane a tla ba bona mo beseng? (1)

[35]

POTSO 2: BOGOSI KUPE – DPS Monyaise

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

2.1 NOPOLO C

Fa a tswa go phutha dipholo mo mosong a fitlhela rraagwe a dutse mo godimo ga mogoma a itshwere lehuma; a nta tsa bo kapa sebakanyana a ise a di atametse; mme gangwe le gape a gadima monnamogolo gore e re a gwetlha di atamele, ka mmu le ona o ne o simolola go kgomarela: balemi ba gabile go tshwara mongola, di sa tlhole di fulela go kgora. Letsatsi la tlhatloga rraagwe a sa tsikinyege. Kgantele a di gapa a iketlile go botsa gore di tla golega leng. A tsamaya a betsa ditlhatsana ka thobane gore fa mmutla o ka tlola a otlolole letsogo, ba tle ba bone go digela mosoko. A potologa tlhofi ya mabele a badimo, a feta setlhatshana sa moretlwa, a ...	5
ga tlola wa motlhaba ka fa tlase ga nao tsa gagwe; e rile o batalatsa ditsebe a otlolola letsogo mosimane yo o maroka. Ga re khuru! Fa lerole le apoga a latlha masutlha, a baya molamu mo tsebeng go o bolaya ka setšhana. Mo tikologong ya Phiritona go fitlha kwa merakeng ya mošate, go boa jaana ka dikgaga tse dintsho tsa Magogong kwa letsatsi le neng le okomela motshegare o mogolo wa sethoboloko, go se mosimane yo o tlabakelwang ke mpa mo go ena. A iteba kwa meriting: a ngotla dinao, a tsholetsa tlhogo. A utlwa gore fa pula e ka bo e dikile e sa senya bontle ka go na pele ga nako, go ka bo go setse molora.	10 15

2.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Matlhodi o tsalwa kwa ga ...

- A Molefe.
- B Mogami.
- C Metsing.
- D Modimoeng. (1)

2.1.2 Ke mang yo o neng a tswa go phutha dipholo? (1)

2.1.3 Ditiragalokgolo tsa padi e, di diragalela kwa kae? (1)

2.1.4 Goreng Oshupile a ne a sa ratiwe mo Phiritona? (2)

2.1.5 Matlhodi o lemogile jang gore Oshupile o tlhokafetse? (2)

2.1.6 Ke ka ntlha ya eng Matlhodi a ne a batla gore Oshupile a bolokwe ka bonako? (2)

2.1.7 A o ka re Matlhodi o ne a rata Oshupile? Tshegetsa ka lebaka. (2)

2.1.8 Oshupile o swetse kwa nageng. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetsa ka lebaka. (2)

- 2.1.9 Ke kgakololo efe e Tukisang a neng a e naya Matlhodi fa Oshupile a se na go fitlha? (2)
- 2.1.10 Ke tiragalo efe e e dirileng gore Oshupile a lemoge fa Matlhodi a imile? (2)
- 2.1.11 Fa o lebile goreng Oshupile a ne a rata Matlhodi? (1)

LE**2.2 NOPOLO D**

Tukisang a tsamaya a tsentse tlhogo, a sa rate go rakanya matlho le ope. A gakologelwa gore barongwa ba ile go tsaya kgomo kwa morakeng wa gagwe. A itse gore o tshwanetse go dira eng. A nanosa dinao. Moraka o le sekgala sa loeto lwa tsatsi lotlhe ka dinao go tloga mo motseng. Tsela e ralala sekgwa, moraka o bo o bonala kgakajana mo thotaneng. A itse gore barongwa ba tla phirimelelwa gaufi le sekgwa fa ba ka tsamaya ba sa ikhutse. 5

A ya gae a feditse mogopolo. Barongwa ba tsamaya ka mosepele go tswa mo motseng, ya re ba le kgakala le motse ba ngotla mosepele. Kgabagare loeto lwa ba utlwalela, ba tsamaya ba tlhomagane; gangwe le gape yo mongwe a salela kwa morago, gore e re ka mampa a kolobe ba be ba sa le kgakala le sekgwa. Ba fitlha mo molatswaneng wa ga Nthite, ba ikhutsa gona. Letsatsi la phirima. Ba wela tselana ya dinao, fa ba ya ba lebile sekgwa yo o tsamayang kwa pele a gopotsa molekane gore ba tsamaye ba bapile gonne sekgwa sa bona se mokgwa e se kgomo. Go tlosa mogopolo mo lefifing la sentseelengwana, le le neng le ka boifisa tau tota, ba tsaya ngang ka ga kamogelo ya bana ba ga Metsing fa ba utlwa mokgape o ba mo go ona. 15

- 2.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Tukisang o ne a na le barwa ba le ...
- A bane.
B batlhano.
C babedi.
D bararo. (1)
- 2.2.2 Tukisang o tllhabisitswe ke eng ditlhong go ya ka nopolo e? (2)
- 2.2.3 Barongwa ba kgosi ba ne ba isa Obakeng kae fa ba ne ba mo tsaya kwa gaabo? (1)
- 2.2.4 Ke eng se malomaagwe Obakeng a neng a mo latofaletsa sona? (1)

- 2.2.5 Goreng kgotla e sa bona Obakeng molato kwa bokhutlong? (2)
- 2.2.6 Ka dintlha di le PEDI neela semelo sa ga Tukisang. Tshegetsa ka mabaka. (4)
- 2.2.7 Bana ba ga Tukisang ba dirile eng ka barongwa ba ntlha ba kgosi? (2)
- 2.2.8 Go ya ka wena goreng banna ba lekgotla ba paletswe ke go itshireletsa mo baneng ba ga Tukisang? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 2.2.9 Ke eng se se dirileng gore Tukisang a itatlhele mo molelong? (2)
- [35]**

POTSO 3: BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

3.1 NOPOLO E

'Ke kwano, <i>mama</i> . BoKagiso ba robotse.' 'O dirile sentle wa ba robatsa ngwanaka. A ba setse ba bone gore rangwane o teng?' Dimpho a tswala lebati la raka, mme a gadima mmaagwe yo o neng a tswala kgoro ya kamore. 'Nnyaya <i>mama</i> ga ke a ba bolelela sepe. Ba ne ba ka se dumele go robala fa ba ne ba ka itse gore moeng o teng ka mo lapeng. Kana e bile ba leleme. Motse otlhe o ne o tla tsoga o itse se se diragetseng mo gae. Kana bana ba ipuela fela, tota le sephiri ga ba itse gore ke soomang. Ba tlaa tsoga ba bona Modisaotsile bo sele'. 'Le wena o gakologelwe ngwanaka gore ga go ope yo o tshwanetseng go itse ka ga ditiragalo tsa bosigo jo. Fa mmutla o ka rotha madi, ka moso dintšwa tsa mmuso di tlaa bo di apere kobo e le nngwe le rona. Ba tla re latofatsa ka gore re fitlhile lekomonese mo ntlong. O tlhotse o iponetse ka matlho a gago gore maphodisa le masole a naga ya rona a setlhogo jang. Re ka tsoga re tlola kgati.'	5
Dimpho o ne a reeditse mmaagwe e bile a mo tlhomile matlho e kete o rata go utlwa lefoko le lengwe le le lengwe le a le buang. E ne e le lwa ntlha Tsitsi a bua le ena ka tsela e. O ne a bua le ena e kete o bua le molekaneagwe kgotsa mogolo mongwe wa mo motseng.	10
	15

3.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmaagwe Odirile ke ...

- A Motlapele.
- B Tsitsi.
- C Tsatsi.
- D Motlalepule.

(1)

3.1.2 Odirile le Modisaotsile ba amana jang?

(2)

3.1.3 Kgotlehang magareng ga Dimpho le Maitumelo e tlhodilwe ke eng?

(2)

3.1.4 Goreng Modisaotsile a ne a sa batle go ya go bona ngaka?

(2)

3.1.5 Modisaotsile o ne a na le dingwaga di le kae fa a ne a diriwa moeteledipele wa makolwane a Di-Gerilla?

(1)

3.1.6 A ke ntlha kgotsa ke kakanyo gore maphodisa a ne a lomilwe tsebe ka dithoto tse di neng di tlele go amogelwa ke Di-Gerilla? Tshegetska ka lebaka.

(2)

3.1.7 Tlhalosa ka dintlha di le PEDI gore goreng o ka re ditiragalo tsa padi e, ke tsa segompiono.

(2)

- 3.1.8 Nkokoagwe Dimpho o thusitse jang go tswelensa ditiragalo tsa padi? (2)
- 3.1.9 Fa o ne o le Letlamoreng, o batliwa ke maphodisa o ne o tla dira eng? (2)
- 3.1.10 Go diragatse eng ka Dimpho kwa bokhutlong jwa padi e? (1)

LE

3.2 NOPOLO F

<p>Malatsi a le mabedi morago ga tiragalo ya kariki ya dikgomo, Dimpho a ntse ka fa ntle a leka go buisa buka le fa mogopolo wa gagwe o ne o se mo go yona, Mmaagwe o ne a ntse kgakajana le ena a ntse a itlosa bodutu ka go roka diaparo tsa ga Kagiso le Bakwena. 'Ga ke kgone go baya mogopolo wa me mo go se ke se dirang. Ke palelwa ke go buisa buka ya buka.' A bua a tsutsubantse phatlha. 'Go dilo di le dintsi tse di tghanaselang mo mogopolong wa gago. Lebala ka tsona o buise buka, e tlaa go lebatsa ditsiabadi mo tletseng mo tlhogong ya gago.'</p>	5
<p>E rile mmaagwe a ntse a tswelitse go bua a utlwa modumo wa sefofane, se utlwala e kete se tsamaya gaufi le marulelo a ntlo ya bona. Dimpho a leba kwa godimo a batla go bona gore se tlhaga kwa ntheng efe. Pele a ka bula molomo, Tsitsi a bo a setse a tlotse a latlhile le diaparo tse o neng a di roka, a bitsa Kagiso le Bakwena ba ba neng ba tshameka gaufi le setlhare se se fa thoko ga ntlo, a ba phamola ka bonako a ba isa kwa ntlong. 'E tlang, tsenang ka bonako.'</p>	10 15

- 3.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D. (1)
- Tsitsi o ne a tlaselwa ke bolwetse ba le kwa nageng ya ...
- A Yuropa.
B Botswana.
C Lesotho.
D Aforikaborwa.
- 3.2.2 Motse wa Mochudi o farologana jang le wa Mankweng? (2)
- 3.2.3 Dimpho o ne a bona eng kwa molapong fa a ne a le kwa Botswana? (2)
- 3.2.4 Modutlwe e ne e le motho yo o ntseng jang? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 3.2.5 Dimpho o thusitswe ke mang go tsena mo legageng fa ba ne ba tlhasetswe ke masole kwa Botswana? (1)

- 3.2.6 Maikaelelo a masole a go tlasela batho ka dibomo fa ba le kwa Botswana e ne e le afe? (2)
- 3.2.7 Goreng Tsitsi a ne a fetola moaparo wa gagwe le wa Dimpho fa ba goroga kwa Botswana? (2)
- 3.2.8 Tlhalosa bolwetse jo bo neng bo tlasetsa Tsitsi. (2)
- 3.2.9 Fa o lebile maikaelelo a masole a go fofisetsa difofane kwa tlase e ne e le afe? (2)
- 3.2.10 Ke ka ntlha ya eng Dimpho a ne a tshwantsha botshelo jwa kwa dikampeng tsa Lesotho le kgolegelo? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TERAMA

Araba potso e le NNGWE mo karolong e.

MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**POTSO 4: 'BO TLA SA JANG?' – Collen Modise**

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

4.1 NOPOLO G

RAKGOMOTSO:	Hei! Wena goromente, ke sa le kgakajana le wena; o dia Kgomotso o ya kgakala!	
KGOMOTSO:	Ga se sebaka thata ke tsile, ke ...	
RAKGOMOTSO:	E le gore fa e kete ke nako tsa go tihatlega dipitsana jaana, wa gago monna o apeetswe ke mang?	5
KGOMOTSO:	Rra kana maemo a botshelo jwa rona a fetogile mo ...	
RAKGOMOTSO:	(<i>O galefile</i>): Hei mosetsana! O a re ... o a re go a reng?	
MMAKGOMOTSO:	Tota fa o garumela ngwana jaana, o a re a go arabe jang?	10
RAKGOMOTSO:	Ke batla gore a nkarabe potso e ke e botsang ... e seng e ke sa e letelang. A re mmogo?	
MMAKGOMOTSO:	Mo neye sebaka a tihalose tlhe ...	
RAKGOMOTSO:	Bona fa Mmakgomotso, ga ke tihole ke na le ngwana wa mosetsana fa!	15
KGOMOTSO:	(<i>O a sunasunetsa</i>)	
MMAKGOMOTSO:	Tota ga twe o motho wa mofuta mang wena he?	
RAKGOMOTSO:	Kgomotso o nyetswe, o setse a na le batho ba ga bone ... o fana ka sefane sa batho!	
MMAKGOMOTSO:	Jaanong fa ba mo phuagantse, le wena o a mo latlha?	20
RAKGOMOTSO:	Bona fa Mmakgomotso, ga ke na mafoko ape le wena. A re mmogo?	
KGOMOTSO:	(<i>O tlhakantshe le selelo</i>) Mma tlhe tthalosetsa rre gore go diragetse eng bathong ...	25
RAKGOMOTSO:	A e re a ntthalosetsa wena o ye go apeela monna wa gago! Tsamaya!	

4.1.1 Tihopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Loso lwa ga Phofu le bakilwe ke ...

- A baesekele.
- B terena.
- C sejanaga.
- D setobetobe.

(1)

- 4.1.2 Neela lebaka le le dirileng gore Kgomo tso a boele kwa gaabo. (2)
- 4.1.3 Rraagwe Kgomo tso o ne a kaya eng fa a re 'ga ke tlhole ke na le ngwana wa mosetsana fa'?' (2)
- 4.1.4 Goreng Kgomo tso a ne a tshaba go ya go ikhutsisa tlhologanyo kwa ditsaleng tsa gagwe? (2)
- 4.1.5 Botsalano jwa ga Kgomo tso le Phofu bo tlile jang? (2)
- 4.1.6 Kgotlhang e tlhodilwe ke eng magareng ga Kgomo tso le Phofu? (2)
- 4.1.7 Fa o ne o le mmaagwe Kgomo tso, monna wa gago a leleka ngwana, o ne o tla dira eng? (2)
- 4.1.8 Modiragatsimogolo mo khutshweng e ke mang? Tshegetsisa ka lebaka. (2)
- 4.1.9 Morero wa teramakhutshwe e ke ofe? (2)

LE**4.2 NOPOLO H**

KGOMOTSO:	<i>(Ka kakanyo e e tebileng)</i> Hh ...!! Ke a bo ke ya go latsa kae tlhogo fa bosigo bo setse bo tsena jaana tota? Ke raya fa diphaposi tsotlhe di lotletswe jaana? Le tla e nkabolotse. E kete go sejanaga se se emang fa ntle fa, ka re ke tshaba go okamela ruri, gongwe ke bona.	5
LEPODISI:	<i>(Go konyakonya motho mo lebating)</i> Koko ...!	
KGOMOTSO:	Tsena <i>(Lebati le a bulega le be le tswalega)</i>	
LEPODISI:	Dumela mma.	
KGOMOTSO:	Agee sajene.	
LEPODISI:	A ke wena mogatsa Phofu mma?	10
KGOMOTSO:	Ga ... ga ke itse gore a ke go ree ke re ee kana nnyaya jaaka Phofu a setse a bone mosadi yo mošwa sajene ... ke eng o botsa? Kana ...	
LEPODISI:	Hm ...! Go thata.	
KGOMOTSO:	Go diragetseng e kete o tla ntshosa jaana?	15
LEPODISI:	Pele re tla foo ... a o rata go nthaya gore le kgaogane mma?	
KGOMOTSO:	Go kgaogana ga re ise re kgaogane saji; le gale ke bona re tloga re kgaogana. <i>(O rata go lela)</i> Ke bua jaana e le gore o sale a lotlela ditswalo tsa diphaposi tsotlhe tsa ntlo a di naya kgarebe eo ya gagwe.	20
LEPODISI:	Ruri dilo di a diragala ... Kgarebe eo ke mang? Le gone e nna kae?	
KGOMOTSO:	O bidiwa Selebaleng. O nna mo ntlong ya bosupa mo go ona mmila o.	25
LEPODISI:	Tota ga ke itse gore o tsile go e tsaya jang kgang e ...	

- 4.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Lekgarebe la ga Phofu ke ...
- A Karabo.
B Kgomotso.
C Selebaleng.
D Sentebaleng. (1)
- 4.2.2 Tharabololo ya mathata a lelapa la ga Phofu le Kgomotso e tlisitswe ke eng? (2)
- 4.2.3 Farologanya semelo sa ga Kgomotso le Selebaleng ka dintlha di le PEDI. Tshegetsa dintlha tsa gago ka mabaka. (4)
- 4.2.4 A o utlwela Selebaleng botlhoko gonne Phofu a mo tlogetse a imile? (2)
- 4.2.5 Kgomotso o itsitse jang ka loso lwa monna wa gagwe? (2)
- 4.2.6 O ne o tla dira eng fa o ne o le Kgomotso, mme o sotliwa ke monna? (2)
- 4.2.7 Ke ka ntlha ya eng Phofu a ne a lotlela ditswalo tsa diphaposi tsotlhe? (2)
- 4.2.8 Ke eng se se neng se dira gore Kgomotso a palelwe ke go araba lephodisa fa le ne le mmotsa gore a ke ena mogatsa Phofu? (2)
- 4.2.9 Selebaleng le Phofu ba ne ba ile go iphokisa phefo kwa kae? (1)
- [35]**

POTSO 5: O LAETSE JALO – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

5.1 NOPOLO I

<i>(Kwa gaabo Moeti, ke Lamatthatso go a phethesela. Banna ba tshwaragane le go kaletsa dikgomo tse di bolaetsweng moletlo mo ditlhareng tse di fa thoko ga lesaka. Basadi ba bangwe ba tthasetse, ba tthotlha bojalwa mo setlaaganeng; bangwe ba basadi ba apeile dinkgwe tsa dikgaragana. Moeti le mogatse ba ngunanguna le ba losika mo ntlong.)</i>		5
MOETI:	Bagaetsho ba ba tlotlegang, ke tshepa gore botlhe fa, re setse re itemogela gore tiro ya rona e ya dinong.	
RADILOKONG:	Ke ntse ke go utlweletse setlogolo, ke utlwa o ama phetso ya tiro. Ke na le potsonyana, fa ke tswa tseleng, lo tla nkinela mabogo metsing. A o bile wa rwala ditlhako?	10
MOETI:	<i>(O ikokomela maotong ka go makala.)</i> Ao, malome bathong! Ditlhako! Le fa go tweng tota! <i>(O fetsa a arabile ka gore.)</i> E bile ke di tshasitse politšhe. Kante o raya dife?	15
MOJABENG:	<i>(Ka a ne a setse a itshietse setlhamutlhamu a ba tsena ganong.)</i> Utlwa fa setlogolo, malomaago o batla go itse. Kana modiro ga o tshwane le mantlwane. Ke namane e tona ya tiro. Ga twe a o ngatisitse rra?	
LENTUWANE:	E re, ee, tlhe, rra! Nna ke ba tlhaloganyana sentle. Ba botsa gore, a o bile wa tswa letsholo naa? A o a utlwa rra?	20
MOETI:	Go ntse jalo. Ruri lo ne lo tshabile ka tlhogo ya me. Maloba ke ne ka ya Molepolole. Kana kgomo ga e ke e ntsha boloko botlhe. Ga ke belaele sepe bomalome.	
TSHEKO:	Kana fa ngaka e ka bo e ikalafa, ke a itse o ne o tla thiba mesima, o bo o e upelela. Le gale, Molepolole ke kwa'bo tsona.	25
MOJABENG:	Hei! Ke bone mankge yo go tweng Makgolokwe fa. Lo mo tlhomeng matlho ga a tshwanela go feta fa setlaaganeng. Kana ga a nna sentle.	30

5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mosadi wa ga Sepepe ke ...

- A Joyce.
- B Matoko.
- C Ntukelele.
- D Ntletleng. (1)

5.1.2 Go ne go tshwerwe moletlo ofe kwa gaabo Moeti? (1)

- 5.1.3 Goreng Mojabeng a ne a re Makgolokwe a thongwe matlho fa a ne a feta kwa moletlong wa gaabo Moeti? (2)
- 5.1.4 Ke eng se se tlhodileng kgotlhang magareng ga Lentuwane le Matoko? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 5.1.5 O ithutile eng go tswa mo terameng e? (2)
- 5.1.6 A ditiragalo tsa terama e ke tsa bogologolo kgotsa tsa segompiano? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 5.1.7 Ke karolo efe e Nteseng a e tsereng go leka go baakanya lerato la ga Moeti le Lentuwane? (2)
- 5.1.8 Goreng go le bothokwa go kwala tesetamente? (2)
- 5.1.9 Neela lebaka le le dirileng gore Moeti a feleetse a imisitse Matoko. (2)
- 5.1.10 Ke thotloetso efe e o e boneng go tswa mo semelong sa ga Moeti? (2)

LE**5.2 NOPOLO J**

TANTABANE:	Ke tla dira ka bonako nte ke go tshelele a digongwane pele.	
MATOKO:	Ke a leboga. Ke itlosa bosetlha fela. Nako ga e sa tlhole e dumela. Bosa bo sele bo se na mahube.	
TANTABANE:	(<i>O tshwara lobati.</i>) Nte ke direle ka pele.	5
MATOKO:	(<i>Pele Tantabane a tswela kwa ntle.</i>) Hei! Hei! Boa tlhe! Hei! O a itse ka tla ka tswa mo bothateng ruri! A o a bitsa ausi?	
TANTABANE:	(<i>Ka lentswe le le kwa tlase.</i>) Ke ne ke re ema go le gonnye.	10
MATOKO:	Go na le sengwe se ke se lebitseng.	
TANTABANE:	Dira ka bonako tuu! O tloga o gaelelwa.	
MATOKO:	Ke feditse. Ke bone kakapa ke e. Badimo ba arabile ntle le mathata. O se tlhole o re o ya gope, ke kgonne go thusega. O tla tsoga o ba phakelela. Go bosigo o tloga o longwa ke dinoga.	15
TANTABANE:	Ausi, ruri o mmakaditse. Ka bonako jaana?	
MATOKO:	Ee, go fedile. Ke ditiro tsa ga Moeti, Ga twe le Lentuwane ka thari ya ntlha go ne go ntse fela jaana.	
TANTABANE:	O a itse! Dingaka o di tshabe. Di ka baya nkwe botsetse. O letlhogonolo ausi. O itibola ka lesogwana! Rraagwe le ena o tla ikutlwa a le magetla.	20

- 5.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
- Moeti o ne a file Mojalefa diporesente di le kae tsa leruo la gagwe?
- A 45%
B 30%
C 25%
D 50%
- (1)
- 5.2.2 Bothata jo Matoko a tswileng mo go jona go ya ka nopolo e ke bofe? (2)
- 5.2.3 Neela dilo di le PEDI tse Moeti a di neetseng Matoko fa a se na go belega Mojalefa. (2)
- 5.2.4 Fa o lebile goreng Moeti a ne a taa ngwana wa ga Matoko leina la Mojalefa? (2)
- 5.2.5 Neela mabaka a le MABEDI a a dirileng gore Mmanotsheng a bewe kwa dijong tsa bomme kwa moletlong wa kwa gaabo Moeti. (4)
- 5.2.6 A Makgolokwe o ne a diragatsa kopo ya ga Lentuwane ya gore Matoko a se tshole ngwana yo o phelang? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 5.2.7 Go tlile jang gore phitlho ya ga Moeti e tshwarelwe kwa ga Matoko? (2)
- 5.2.8 Tihalosa gore Moeti o thusitse jang go tswelletsa ditiragalo tsa terama. (2)
- [35]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Araba potso e le NNGWE mo karolong e.

POTSO 6: NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

6.1 'MOGATSAKA O TLA NKGOPOLA' – BM Ditlhokwe**NOPOLO K**

Monna wa maratagolejwa, yo o neng a ja tse di monate, a nwa e bile a apara tsa mabono mantle. Motho a ipotsa gore a ke ena yo gompieno a jang nta a e šabela ka legotlo, e kete ga se ena yo o neng a tsogelela moso o mongwe le o mongwe. E le a o jele, ee! Mogatsaka, a o kgotse, ee! Mogatsaka. Le metsi a sa tlhole a a itse, e le ena sephaphathi tota. Sa gagwe e le go tlhola a dikologa ntlo, a batlana le letsatsi, a duletse go tlhola a foka dintsi e tswa di seo, le go balabala a le esi.	5
E rile mosetsana a lemoga fa di mo sirile pelo, e le selo fela, a tsenya banna a ntse a le teng, a bona gore a mo tlhabe ka tsela go ya kwa ga gagwe. Ka a ne a itse fa tiro le yona e mo senyegetse, a tsaya madi otlhe a a neng a setse kwa polokelong, ga sala go se na le fa e le sente o montsho. A tladitse ntlo ka fenitšhara ya maratagolejwa. E rile gore ditsala tsele tsa gagwe di utlwe fa a tsamaya a sela dipampiri, tsa mo tlhanogela. Go se ope wa bona yo o tlang go mo tlhola, le e seng go mmatlela batho go mo thusa gongwe go mo isa gae.	10 15

6.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mothusi o ne a dira jaaka ...

- A morutabana.
- B mooki.
- C lepodisi.
- D tlelereke.

(1)

6.1.2 Monna wa maratagolejwa ke mang?

(1)

6.1.3 Naya dintlha di le PEDI tse di tlisitseng tshotlego ya monna yo o mo umakileng mo go 6.1.2.

(4)

6.1.4 Ditshebo le Tatlhego ba tsalana jang?

(2)

6.1.5 Mmadira o ne a ya kwa kae fa lenyalo la gagwe le Tatlhego le thubega?

(1)

- 6.1.6 Goreng Mogakwe le Kuli ba ne ba tlhatswegile dipelo fa Tatlhego a ne a ba itsise fa a ikaeletse go gorosa Mmadira? (2)
- 6.1.7 Tlhalosa semelo sa ga Mogakwe ka ntlha e le NNGWE. Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 6.1.8 Botlhokwa jwa ga Mothusi mo botshelong jwa ga Tatlhego le Mmadira e nnile bofe? (2)
- 6.1.9 Go ya ka wena lenyalo la ga Mmadira le Tatlhego le ne le thubiwa ke eng? (2)
- 6.1.10 O ratile eng ka bokhutlo jwa khutshwe e? (1)

LE**6.2 'BONANG TSA BOPODI' – KM Mbonani****NOPOLO L**

Nnete ke gore boeteledipele bo a tsalelwa ga bo elediwe fela. Go a utlwala gore ba ne ba setse ba iphile tiro ya go apeela Raserati le go mo isetsa dijo mo mosong le ka maabanyane. Monna selepe o lala a adimilwe. A o ne a kile a ba raya a re o tlhoka yo a mo apeelang? Ke mang a ka jang dijo fela di tla di goba le motse a sa itse letsogo la moapei? Ba itse jang gore o ne a di ja kana a di fetisetsa kwa mosimeng? Tsa kwa thabeng ya badimo tsa tla di befile. Ngwana tota ke wa ga mang? Ngwana ke wa dikgomo kana ke wa letheke? Gona ke mang yo o itseng gore ngwana ke wa ga mang? A ke Mme kana le Rre o a itse? Raserati o ne a tshwanetse go sala a ja, a nwa. Molato o fa kae fa a ntse a tlolela ka legora a ya go itisa le baagisani ba gagwe? Ga a ise a ke a sale a tlhoatlhoega, o ne a ntse a dira tselanabutswa a tlhagolela baagisani mofero. Matsapa a petlwana ya gagwe a se ka a gana go bonala. Ke mang yo o sa rateng go bona maungo a ditiro tsa gagwe? O a bona selo sele sa gore fa o fetsa go tlhomamisiwa go bo go twe o ye go batla tiro kwa Gouteng masimo a ntse a le teng se sentse go le gontsi. 5 10 15

- 6.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Kgobati ke morwadia ...
A Raserati.
B Basetsanabotlhe.
C Kgosi Phuthing.
D Mosiadira. (1)
- 6.2.2 Fa o lebile Raserati o bolailwe ke eng? (2)
- 6.2.3 Ke ka ntlha ya eng Kgobati a ne a nyelela mo motseng? (2)

- 6.2.4 Naya maina a basadi ba ba neng ba iphile tiro ya go apeela Raserati. (2)
- 6.2.5 Ke kakanyo efe ya malomaagwe Kgobati e e sa diragalang ka go tlhoka pelegi ga ga Kgobati? (2)
- 6.2.6 Morafe o bone ka eng gore Raserati o tlhokafetse? (2)
- 6.2.7 Tihalosa gore go tlile jang gore kwa ga Kgobati go tsholwe basimane ba babedi. (2)
- 6.2.8 Go ya ka wena a go ne go siame gore morafe o latofatse Kgobati? (2)
- 6.2.9 Mmaagwe Kgobati o ne a dira tumalano efe le morwadiaagwe? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: POKO

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 7: MABOKO A SETSWANA: Morulaganyi – MK Mothoagae

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

7.1

BOSIELA – LD Raditladi

1	Bosiela ga bo phimoge sekalobadi,
2	Ga bo na motho a bo a bo tlhapa ka mosidi,
3	A bo phimola a bo tlhapela bodibeng,
4	Go tswa maswe, jone bo salele nameng.
5	Ke ledimo le jang batho le matlhape,
6	Moselesele o sadisang le makape,
7	Go sale bolota go sale botlhoko,
8	Go sale sebedu se tlhokang dipheko.
9	Bosiela ke pula ya kgogolamoko,
10	Ke mosetlho o sa rwalelwang le ditlhako;
11	Bo go kolobetsa bo sa go rapele,
12	Bo go tlhabe dinao, ditlhako o di rwele.
13	Bosiela ruri ke leselamotlhaka
14	Le utswang dikoko, masogo le dikgaka;
15	Bo tsena fela le fa ntlo e ageletswe,
16	Bo bo bo senya lokgapho lwa ntlo e feetswe.

7.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Bosiela ke fa o tlhokofaletswe ke ...

- A rakgadi.
- B motsadi.
- C malome.
- D kgaitsadi.

(1)

7.1.2 Mmoki o kaya eng ka mola wa 1 mo temaneng ya 2?

(2)

7.1.3 Neela morumo wa temana ya 2.

(2)

7.1.4 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 7 le 8?

(2)

7.1.5 Naya mofuta wa sekapuo se se dirisitsweng mo moleng wa 1 temana ya 3.

(2)

7.1.6 Fa o lebile a o ka kgona go thibela bosielala?

(2)

- 7.1.7 Tlhalosa gore ditlamorago tsa bosiela e ka nna dife. (2)
- 7.1.8 Naya mosola wa ponagalo e e tlhagelelang mo meleng ya 7 le 8. (2)
- 7.1.9 Morero wa leboko le ke ofe? (2)

LE

7.2

SERURUBELE SA MOLAPO – JSS Shole

1 Ke a go bona Seokama-metsi Seaphaphasela
 2 Kgaitساديا selemo monyadi wa tsatsi.
 3 Bona o ya tlase, o ya godimo
 4 O binela metsi, e bile o ikobile
 5 Mabela-ga-rekwe, Rurubele wa molapo.
 6 Le nna fa ke le mebala nka ya nokeng,
 7 Nka ya nokeng le nna ka ipona,
 8 Ka ko ka itekola le nna motlhoka-balekodi.
 9 Montlenyane wa noka tlhe o majabajaba,
 10 Tshetsana e tsesane e a go galela
 11 Mosese wa gao o ka bo apolelwa
 12 Ka kopela Nnyana tabarakwe.
 13 Monyadi wa lesedi o labe sengwe fela:
 14 Ga o itse pina, ga o na molodi,
 15 O gailwe ke botshe jwa ba-notshe.
 16 Nkopele diphuka ke fofe nao,
 17 Re fofele Mmankgodi mmogo,
 18 O nkopela mmala, ke go kopele pina.
 19 Ke tshaba thata go go baa menwana
 20 Ka tloga ka senya badimo ba kgapile
 21 Ba marile matswatswa, masita-batho.

22 Tshaba sera, tshaba moloji!
 23 Tila morongwanana a loso ke yoo,
 24 Ke morwa-nonyane o go beile leitlho!

25 Ngwetsi ya me ya molapo, iyoo!
 26 O ne o reng o sa tshabe, Bontle!
 27 Bona e bile o go tshwere morwa-nonyana!
 28 Morwa-nonyana ruri o tla seka,
 29 Ka o tomotse Bontle botshelo!

- 7.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Sekapuo se se dirisitsweng mo temeng ya 1 mola wa 2 ke ...

- A phefofatso.
 B pheteletso.
 C mothofatso.
 D kobiso.

(1)

- 7.2.2 Maikutlo a mmoki ke afe go tswa mo lebokong? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 7.2.3 Serurubele se rata go nna mo lefelong lefe? (1)
- 7.2.4 Ke mola ofe o supang bontle jwa serurubele mo temeng ya 1? (2)
- 7.2.5 Fa o lebile mmoki o kaya eng ka mosese wa serurubele? (2)
- 7.2.6 Ke ka ntlha ya eng mmoki a tshaba go baa serurubele menwana? (2)
- 7.2.7 Ke setlha sefe se mmoki a bokang serurubele ka sona? (1)
- 7.2.8 Go ya ka mmoki sera sa serurubele ke eng? (1)
- 7.2.9 Neela mosola wa tlogelo e e tlhagelelang mo moleng wa 5. (2)
- 7.2.10 Leboko le ke la mofuta ofe? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 7.2.11 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 6 le 7? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 70